

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી

NAAC A (3.02) State University

પો.બો.નં.-૨૧, યુનિવર્સિટી રોડ, પાટણ (ઉ.ગુ.) ૩૮૪૨૬૫

ફોન:(૦૨૭૬૬) ૨૩૭૦૦૦

Email : regi@ngu.ac.in

Website : www.ngu.ac.in

પરિપત્ર ક્રમાંક – ૨૫ / ૨૦૨૦

વિષય:– રૂલસ્ટડીઝ વિદ્યાશાખામાં સ્નાતક કક્ષાના સેમસ્ટર-૧ અને ૨ ના અભ્યાસક્રમ અંગે..

આ યુનિવર્સિટી સંલગ્ન બી.આર.એસ. કોલેજના આચાર્યશ્રીઓને જણાવવાનું કે, UGC ની Model Curriculum અંગેની Guideline સંદર્ભનો રૂલસ્ટડીઝ વિદ્યાશાખામાં સ્નાતક કક્ષાનો સેમેસ્ટર – ૧ અને ૨ નો સામેલ પરિશિષ્ટ મુજબનો નવો અભ્યાસક્રમ એકેડેમિક કાઉન્સિલએ તેની તારીખ: ૨૪ /૦૧ /૨૦૨૦ ની સભાના ઠરાવ ક્રમાંક:- ૨ થી જૂન – ૨૦૨૦ થી ક્રમશઃ અમલમાં આવે તે રીતે મંજૂર કરેલ છે. જેનો અમલ કરવા સારૂ સંબંધિતોને આ સાથે મોકલવામાં આવે છે, જેનો યુસ્ત અમલ થવા આથી જણાવવામાં આવે છે.

આ બાબતની સંબંધિત અધ્યાપકો તથા વિદ્યાર્થીઓને આપના સ્તરેથી જાણ કરવા વિનંતી છે.

નોંધ: (૧) વિદ્યાર્થીઓની જરૂરીયાત માટે પરિપત્રની એક નકલ કોલેજ ના ગ્રંથાલયમાં મૂકવાની રહેશે.

(૨) આ અભ્યાસક્રમ યુનિવર્સિટીની વેબ સાઈટ www.ngu.ac.in પર પણ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવનાર છે.

સહી/–
અધ્યક્ષ
કુલસચિવવતી

બિડાણ: ઉપર મુજબ

નં.-એ કે / અ× સ / ૯૩૦૪ / ૨૦૨૦

તારીખ: ૧૦ / ૦૨ / ૨૦૨૦

પ્રતિ,

૧. સંલગ્ન બી.આર.એસ.કોલેજોના આચાર્યશ્રીઓ
૨. શ્રી પ્રભાતભાઈ વી. દેસાઈ (ડીન, રૂલસ્ટડીઝ વિદ્યાશાખા), નૂતનભારતી ગ્રામસેવા મહાવિદ્યાલય, સમોડા-ગણવાડા.
૩. પરીક્ષા નિયામકશ્રી, હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ. (પાંચ નકલ)
૪. ગ્રંથપાલશ્રી, હેમ.ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ. (વિદ્યાર્થીઓના ઉપયોગ સારૂ રેકર્ડ ફાઈલ માટે)
૫. સીસ્ટમ એનાલીસ્ટ, કોમ્પ્યુટર(રીઝલ્ટ) સેન્ટર, હેમ.ઉ.ગુ. યુનિવર્સિટી, પાટણ તરફ પરિણામ માટે તથા વેબસાઈટ પર મૂકવા સારૂ.
૬. માન.કુલપતિશ્રી/ કુલસચિવશ્રીનું કાર્યાલય, હેમ.ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ.
૭. પ્રવેશ પ્રશાખા(એકેડેમિક શાખા) હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ
૮. મુખ્ય હિસાબી અધિકારીશ્રી (મહેકમ), હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ તરફ-પરિપત્રની ફાઈલ અર્થે
૯. સિલેક્ટ ફાઈલે- (૨ નકલ)

**HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY,
PATAN
U.G. LEVEL COURSES
Faculty of Rural Studies
B.R.S. (Rural farm Management)
Credit & Semester wise New Course Design (L.O.C.F.)**

Objective of the Course:

**"To Provide Higher education in Rural areas and develop rural
Society and the Nation"**

નિયમો (Rules) :

R. B.R.S. -1 :

બી.આર.એસ.ના પ્રથમ સેમેસ્ટરમાં પ્રવેશ માટે ધોરણ -૧૨ કોઈ પણ પ્રવાહમાં પાસ થયેલ વિદ્યાર્થી પ્રવેશ પાત્ર બનશે. પ્રવેશ હેમ.ઉ.ગુ. યુનિવર્સિટી અને ગુજરાત સરકારના નિયમોને આધીન આપવામાં આવશે. વ્યવસાયલક્ષી કે ઉત્તર બુનિયાદી પ્રવાહમાં ધોરણ -૧૨ પાસ કરેલ વિદ્યાર્થીને પ્રવેશમાટે મેરીટ તૈયાર કરતા ધોરણ ૧૨માં મેળવેલ ગુણમાં ૨૦ ગુણ વધારાના મળશે.

R. B.R.S. -2:

પ્રથમ સેમેસ્ટરમાં એડમિશન માટે હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી અને ગુજરાત સરકારના નિયમો બંધનકર્તા રહેશે. પ્રવેશની સંખ્યા ગુજરાત સરકારના વખતો વખતના નિયમોને આધીન રહેશે.

R. B.R.S. -3 :

અભ્યાસક્રમનું માધ્યમ ગુજરાતી રહેશે.

R. B.R.S. -4:

અભ્યાસક્રમનો સમયગાળો ત્રણ વર્ષનો રહેશે. જે છ સેમેસ્ટરમાં વિભાજિત હશે. આ અભ્યાસક્રમ પૂર્ણ કાલીન છે. જેથી અન્ય અભ્યાસક્રમમાં પ્રવેશ મેળવી શકાશે નહીં. તથા છાત્રાલય અને સમુહ જીવન ગુજરાત સરકારના નિયમ મુજબ ફરજિયાત છે.

R. B.R.S. -5:

દરેક સેમેસ્ટરમાં ૭૫ % હાજરી હશે. તે જ યુનિવર્સિટીની પરીક્ષામાં બેસી શકશે. આ અંગે યુનિવર્સિટીના ઓર્ડીનન્સ મુજબની જોગવાઈઓનું પાલન કરવાનું રહેશે.

R. B.R.S. -6:

આંતરીક અને યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાનું માળખું આ સાથે સામેલ છે. જેમાં વખતો વખતના યુનિવર્સિટીના નિયમો -સુધારાઓ માન્ય રહેશે.

R. B.R.S. -7:

શિક્ષણ નિવાસ : સેમેસ્ટર –૫માં શિક્ષણનિવાસ નો સમયગાળો ૧૫ દિવસનો રહેશે. શિક્ષણ નિવાસ દરમ્યાન હાજર રીપોર્ટ, દૈનિક રીપોર્ટ, સમરી રીપોર્ટ, મુલાકાતી અધ્યાપકનો રીપોર્ટ અને ખાનગી અહેવાલના આધારે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે. શિક્ષણ નિવાસ ફરજિયાત રહેશે.

R. B.R.S. -8:

સેમેસ્ટર –૬માં કેન્દ્રનિવાસ નો સમયગાળો ૩૦ દિવસનો રહેશે. કેન્દ્રનિવાસ દરમ્યાન હાજર રીપોર્ટ, દૈનિક રીપોર્ટ, સમરી રીપોર્ટ, મુલાકાતી અધ્યાપકનો રીપોર્ટ અને ખાનગી અહેવાલના આધારે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે. કેન્દ્ર નિવાસ ફરજિયાત રહેશે

R. B.R.S. -9:

પ્રવાસ , શિબિર, મૂલાકાતો, સેલ્ફ એસેસમેન્ટના ભાગરૂપે ફરજિયાત છે. તેમજ સમુહ જીવન, છાત્રાલય વ્યવહાર વગેરે તેનો ભાગ રહેશે. મુલાકાતો, શિબિર, પ્રવાસ વિદ્યાર્થીના સ્વખર્ચે કરવાના રહેશે. જેમાં એન.જી.ઓ.ની. મુલાકાત, ફાર્મ, ગૌશાળા, કૃષિ યુનિવર્સિટી, નર્સરી, ડેરી, પ્રગતિશીલ ખેડૂત, પશુપાલકની મૂલાકાતો, એન.એસ.એસ. શિબિર, ગાંધીમેળા, સર્વોદય મેળા, ગ્રામોથ્થાન શિબિર વગેરેમાં ફરજિયાત જોડાવાનું રહેશે. અને તેનો અહેવાલ જમા કરવાનો રહેશે. જેના આધારે સેલ્ફ એસેસમેન્ટનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે.

R. B.R.S. -10 :

સેમેસ્ટર ૬માં ડીઝરટેશન ખાસ વિષયના ભાગરૂપે બનાવવાનો રહેશે. જેમા ૩૦ ગુણ આંતરીક મૂલ્યાંકન તેના માર્ગદર્શક કરશે. તેમજ ૭૦ ગુણનું યુનિવર્સિટી મૂલ્યાંકન બે નિષ્ણાત તે પૈકી (૧) વિદ્યાર્થીના માર્ગ દર્શક અને (૨) યુનિવર્સિટી દ્વારા નિમણુક પામેલ અન્ય પરીક્ષક દ્વારા કરવામાં આવશે.

R. B.R.S. -11:

બી.આર.એસ.ના અભ્યાસક્રમમાં ગુજરાત સરકારના નિયમ મુજબનો ઉત્પાદક શ્રમ ફરજિયાત છે.

R. B.R.S. -12:

કોર વિષય અને ફાઉન્ડેશન વિષય ફરજિયાત છે. ઈલેક્ટીવ ગૃપમાંથી દરેક ગૃપમાંથી એક એક વિષય વિદ્યાર્થીએ પસંદ કરવાનો રહેશે.

R. B.R.S. -13:

ગ્રેડીંગ સિસ્ટમ હેમ. ઉ.ગુ. યુનિવર્સિટીના નિયમો પ્રમાણે રહેશે.

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

U.G. LEVEL COURSES

Faculty of rural Studies

B.R.S. (Rural farm Management)

Credit & Semester wise New Course Design (L.O.C.F.)

Semester - 1

Sr. No.	Type of Course & Paper No.	Credit	Evaluation Weightage				Name of Course	Weekly Teaching Hours			
			Internal		External			Total	Rural Farm Management	The.	Pra
			The.	Pra.	The.	Pra.					
1	Foundation-1	4	30	--	70	--	100	Gujarati	4	--	
2	Foundation-2	4	30	--	70	--	100	English	4	--	
3	S.E. (Skill Enhancement)	3	--	50	--	--	50	Field Work/Shibir/ Study Tour, Hostel &Community Life	-	6	
4	Core -1	5	20	10	50	20	100	Soil Science & Fertilizer Management	4	2	
5	Core -2	5	20	10	50	20	100	Animal Husbandry & Dairy Science	4	2	
6	Elective -1	3	30	--	70	--	100	Principle of Economics-1 Or	3	--	

								Social Psychology - 1Or Rural development -1		
7	Elective -2	4	30	--	70	--	100	History Of Indian Society Or Rural Sociology Or Disaster Management	4	
8	Elective -3	3	30	--	70	--	100	Maternal and Child Health-1 Or Scenario of Gandhian life -1 Or Human Development -1	3	
	Total	31					750		26	10

Note : The Passing standard shall be 40% in the Theory, Practical, Internal and External marks of each and every subjects

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

U.G. LEVEL COURSES

Faculty of rural Studies

B.R.S. (Rural farm Management)

Credit & Semester wise New Course Design (L.O.C.F.)

Semester -2

Sr. No.	Type of Course & Paper No.	Credit	Evaluation Weightage				Name of Course	Weekly Teaching Hours			
			Internal		External			Total	Rural Farm Management	The.	Pra.
			The.	Pra.	The.	Pra.					
1	Foundation-3	4	30	--	70	--	100	Hindi	4	--	
2	Foundation-4	3	20	10	50	20	100	Computer Application	2	2	
3	S.E. (Skill Enhancement)	3	--	50	--	--	50	Field Work/Shibir/ Study Tour, Hostel &Community Life	-	6	
4	Core -3	5	20	10	50	20	100	Horticulture & forestry	4	2	
5	Core -4	5	20	10	50	20	100	Extension Education	4	2	
6	Elective -4	3	30	--	70	--	100	Principle of Economics-2 Or	3	--	

								Social Psychology -2 Or Rural development -2		
7	Elective -5	4	30	--	70	--	100	Health & Hygiene Or Communitive Health Or Physical Education and Yoga	4	
8	Elective -6	3	30	--	70	--	100	Maternal and Child Health-2 Or Scenario of Gandhian life -2 Or Human Development -2	3	
	Total	30					750		24	12

Note : The Passing standard shall be 40% in the Theory, Practical, Internal and External marks of each and every subjects

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN
 U.G. LEVEL COURSES
 Faculty of rural Studies
 B.R.S. (Rural farm Management)
 Credit & Semester wise New Course Design(L.O.C.F.)
 Semester -3

Sr. No.	Type of Course & Paper No.	Credit	Evaluation Weightage				Name of Course	Weekly Teaching Hours		
			Internal		External			Rural Farm Management	The.	Pra.
			The.	Pra.	The.	Pra.				
1	Foundation-5	4	30	--	70	--	100	Hindi	4	--
2	Foundation-6	3	20	10	50	20	100	Computer Application	2	2
3	S.E. (Skill Enhancement)	3	--	50	--	--	50	Field Work/Shibir/ Study tour, Hostel &Community Life	-	6
4	Core -5	5	20	10	50	20	100	Crop Protection & Pesticide Manegement	4	2
5	Core -6	5	20	10	50	20	100	Agriculture Engineering	4	2
6	Core -7	5	20	10	50	20	100	Main Subject ❖ Agronomy	4	2

								❖ Extension Education ❖ Animal Husbandry ❖ Horticulture		
7	Elective -7	2	30	--	70	--	100	Environment -1 Or Natural Resources Management-1 Or Ecology-1	2	--
8	Elective -8	2	30	--	70	--	100	Rural Economics & Co Operation-1 Or Rural Finance Management-1 Or Rural Industrialization & Marketing -1	2	
	Total	29					750		22	14

Note : The Passing standard shall be 40% in the Theory, Practical, Internal and External marks of each and every subjects

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

U.G. LEVEL COURSES

Faculty of rural Studies

B.R.S. (Rural farm Management)

Credit & Semester wise New Course Design (L.O.C.F.)

Semester -4

Sr. No.	Type of Course & Paper No.	Credit	Evaluation Weightage				Name of Course	Weekly Teaching Hours		
			Internal		External			Rural Farm Management	The.	Pra.
			The.	Pra.	The.	Pra.				
1	Foundation-7	4	30	--	70	--	100	Gujarati	4	--
2	Foundation-8	4	30	--	70	--	100	English	4	--
3	S.E. (Skill Enhancement)	3	--	50	--	--	50	Field Work/Shibir/ Study tour, Hostel &Community Life	-	6
4	Core -8	5	20	10	50	20	100	Scientific crop production Technology	4	2
5	Core -9	5	20	10	50	20	100	Agriculture Research &Statistic	4	2
6	Core -10	5	20	10	50	20	100	Main Subject ❖ Agronomy ❖ Extension	4	2

								Education ❖ Animal Husbandry ❖ Horticulture		
6	Elective -9	2	30	--	70	--	100	Environment -2 Or Natural Resources Management-2 Or Ecology-2	2	--
7	Elective -10	2	30	--	70	--	100	Rural Economics & Co Operation-2 Or Rural Finance Management-2 Or Rural Industrialization & Marketing -2	2	--
	Total	30					750		24	12

Note : The Passing standard shall be 40% in the Theory, Practical, Internal and External marks of each and every subjects

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

U.G. LEVEL COURSES

Faculty of rural Studies

B.R.S. (Rural farm Management)

Credit & Semester wise New Course Design (L.O.C.F.)

Semester -5

Sr. No.	Type of Course & Paper No.	Credit	Evaluation Weightage				Name of Course	Weekly Teaching Hours			
			Internal		External			Total	Rural Farm Management	The.	Pra.
			The.	Pre.	The.	Pre.					
1	Foundation-9	4	30	--	70	--	100	Gujarati	4	--	
2	Foundation-10	3	20	10	50	20	100	Computer	2	2	
3	Ability+S.E.+Self Study (Skill Enhancement)	3	--	100	--	--	100	Sikshan Nivas(50)/Field Work/Shibir/ Study Tour, Hostel &Community Life	-	6	
4	Core -11	5	20	10	50	20	100	Plant Breeding and Seed Production	4	2	

5	Core -12	5	20	10	50	20	100	Agriculture Chemistry	4	2
6	Core -13	5	20	10	50	20	100	Main Subject ❖ Agronomy ❖ Extension Education ❖ Animal Husbandry ❖ Horticulture	4	2
6	Elective -11	2	30	--	70	--	100	World Religion-1 Or Political Science-1 Or Voluntary Organization and its Management-1	2	--
7	Elective -12	2	30	--	70	--	100	Human Resource Management-1 Or Human Rights -1 Or Rural Tecnology-1	2	--
	Total	29					800		22	14

Note : The Passing standard shall be 40% in the Theory, Practical, Internal and External marks of each and every subjects

HEMCHANDRACHARYA NORTH GUJARAT UNIVERSITY, PATAN

U.G. LEVEL COURSES

Faculty of rural Studies

B.R.S. (Rural farm Management)

Credit & Semester wise New Course Design (L.O.C.F.)

Semester -6

Sr. No.	Type of Course & Paper No.	Credit	Evaluation Weightage				Name of Course	Weekly Teaching Hours			
			Internal		External			Total	Rural Farm Management	The.	Pre.
			The.	Pre.	The.	Pre.					
1	Foundation-11	4	30	--	70	--	100	Hindi	4	--	
2	Foundation-12	4	30	--	70	--	100	English	4	--	
3	Ability+S.E.+Self Study (Skill Enhancement)	3	--	100	--	--	100	Block Placement (Kendra Nivas)(50)/Field Work/Shibir/ Study Tour, Hostel &Community Life	-	6	
4	Core -14	5	20	10	50	20	100	Farm Planning and Management	4	2	

5	Core -15	5	20	10	50	20	100	Social Extension Education	4	2
6	Core -16	5	-	30	-	70	100	Main Subject ❖ Dissertation	4	2
6	Elective -13	2	30	--	70	--	100	Word Religion-2 Or Political Science-2 Or Voluntary Organization and it's Management-2	2	--
7	Elective -14	2	30	--	70	--	100	Human Resource Management-2 Or Human Rights- 2 Or Rural Tecnology-2	2	--
	Total	30					800		24	12

Note : The Passing standard shall be 40% in the Theory, Practical, Internal and External marks of each and every subjects

Semester wise Total Credit

Sr. No.	Semester	Credit
1	Semester - 1	31
2	Semester - 2	30
3	Semester - 3	29
4	Semester - 4	30
5	Semester - 5	29
6	Semester - 6	30
	Total Credit	179

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ
ગ્રામ વિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ
સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસક્રમ
બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧
વિષય :- ગુજરાતી
(ફાઉન્ડેશન –૧) ક્રેડીટ : – ૪

માળખું

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ સેમેસ્ટર	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૪	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

પ્રસ્તાવના

ભાષાના ઉપયોગથી જ માણસે જગતના જીવોમાં અનન્ય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. એટલે માનવ સમાજ અને સંસ્કૃતમાં ભાષાનું અનોખું મહત્વ છે. ભાષા એ જ્ઞાન મેળવવાનું સાહિત્ય સર્જનનું અને અભિવ્યક્તિનું ઉત્તમ માધ્યમ છે.

ગ્રામવિદ્યાશાખામાં ગુજરાતી ભાષા સાહિત્યના વિદ્યાર્થીઓ જે રીતે મુખ્ય વિષયની રીતે અભ્યાસ કરતા હોય છે તેનાથી જુદા પ્રકારના હોય છે. ગ્રામવિદ્યાશાખામાં વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામીણ વિસ્તારોમાંથી આવતા હોવાથી અને ગુજરાતીને એક વિષય તરીકે ભણાવાય છે. ગુજરાતી મુખ્ય વિષય તરીકે ભણાવવામાં આવતો નથી. ગ્રામવિદ્યાશાખામાં વિદ્યાર્થીઓ સાહિત્યના જુદા જુદા સ્વરૂપોને સમજી જે તે કૃતિનો સમગ્ર અભ્યાસક્રમ ગ્રામ્ય સંસ્કૃતિને અનુરૂપ પોષક હોવો જોઈએ. તેનો અર્થ એવો નથી કે તે શિષ્ટ સાહિત્ય ન જાણે તે શિષ્ટ સાહિત્યને સમજનાર, બોલનાર, માણનાર, સર્જનાર અને પ્રાદેશિક –જાનપદી સાહિત્યને માણે અને કદર કરે તેવી અપેક્ષા છે.

માતૃભાષા ગુજરાતીના શિક્ષણના હેતુઓ :

- વિદ્યાર્થી એકજ પ્રશ્નપત્ર દ્વારા ગદ્ય –પદ્ય – વ્યાકરણ – અને લેખનથી પરિચિત થાય.
- વિદ્યાર્થી સાહિત્યકારોના જીવન-કવન અંગે અને તેમના પ્રદાનથી પરિચિત થાય.
- વિદ્યાર્થીઓ સાહિત્યના પ્રવાહો – વિકાસ અને સાહિત્ય સ્વરૂપોથી પરિચિત થાય.
- વિદ્યાર્થી શુદ્ધ લખાણ લખી શકે તેવી કૌશલ્યતા મેળવે.
- વિદ્યાર્થી સાહિત્યકલાનો આનંદ માણે તેનામાં સંસ્કાર ભાવના વિચારો રૂચિનુ ઘડતર અને વિકાસ થાય .
- વિદ્યાર્થી કહેવતો –રૂઢિપ્રયોગો – અલંકારોથી પરિચિત થાય.
- વિદ્યાર્થી પ્રશિષ્ટ કૃતિઓ રચનાઓનો વિગતે અભ્યાસ કરશે અને જીવનમૂલ્યોથી પરિચિત થશે.

એકમ ૧ ગદ્ય વિભાગ

પુસ્તકનું નામ :- માણસાઈના દીવા

લેખકનું નામ :- ઝવેરચંદ મેઘાણી

પ્રકાશન :- ગૂજર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય

૧) લેખક ઝવેરચંદ મેઘાણીનું જીવન – કવન

૨) ઝવેરચંદ મેઘાણીના ઘડતર પરિબળો

માણસાઈના દીવા : કૃતિના પ્રથમ ભાગમાંથી ૧ થી ૧૦ નવલિકાઓ અભ્યાસક્રમમાં નિયત કરવામાં આવેલી છે.

- ❖ હું આવ્યો છું, બહારવટું શીખવવા
- ❖ એક હવાઈએ જણાવેલ જિંદગી

- ❖ હાજરી
- ❖ હરાયું ઢોર
- ❖ અમલદારની હિમંત
- ❖ ઈતબાર
- ❖ આપણી ન્યાતની ઈજજત
- ❖ કોણ ચોર કોણ શાહુકાર
- ❖ મારા સ્વજનો
- ❖ નમું નમું નર – કરના પતિને
- ❖

એકમ – ૨ પદ્ય વિભાગ

પુસ્તકનું નામ :— આપણા ખંડકાવ્યો (કવિકાન્ત અને કવિ કલાપીના)

લેખકનું નામ :— ડૉ. ધીરુભાઈ ઠાકર , શ્રી ચીમનલાલ ત્રિવેદી અને શ્રી ચંદ્રશંકર ભટ્ટ

પ્રકાશન :— ગૂજર ગ્રંથરત્ન અમદાવાદ

અભ્યાસક્રમમાં કવિકાન્ત અને કવિ કલાપીના પાંચ- પાંચ ખંડ કાવ્યોને નિયત કરવામાં આવ્યા છે.

(નીચે આપેલ કૃતિઓનો સમગ્ર લક્ષી અભ્યાસ રસલક્ષી ,સમીક્ષા આસ્વાદ ધ્વની)

ક્રમ	કવિ કાન્તના ખંડકાવ્યો	કવિ કલાપીના ખંડકાવ્યો	
૧	અતિજ્ઞાન	૬	સારસી
૨	વસંત વિજય	૭	બિલ્વમંગળ
૩	ચક્રવાક મિથુન	૮	ગ્રામ્યમાતા
૪	દેવયાની	૯	હૃદયત્રિપુટી
૫	સાગર અને શશી	૧૦	વાણીનો મૃગ

એકમ ૩ ગદ્ય અને પદ્ય વિભાગમાંથી સંયુક્ત

- (૧) કવિ કાન્તનું જીવન – કવન
- (૨) કવિ કલાપીનું જીવન કવન
- (૩) ખંડકાવ્યનું સ્વરૂપ
- (૪) નવલિકાનું સ્વરૂપ

એકમ ૪ લેખક અને વ્યાકરણ

- (૧) ગુજરાતી ભાષામાં વપરાતાં વિરામચિહ્નો
- (૨) ગદ્ય-પદ્ય કૃતિના આધારે રૂઢિપ્રયોગો – કહેવતો અને અલંકારોનો અભ્યાસ
- (૩) અરજીલેખન
- (૪) અહેવાલ લેખન
- (૫) વિદ્યાર્થી અભ્યાસના અનુભવે કોઈ એક કાવ્ય કે નવલિકાની રચના કરશે.

શિક્ષણ પદ્ધતિઓ

- (૧)વ્યાખ્યાન (૨)સંવાદ (૩)પ્રશ્નોત્તરી (૪)સ્વાધ્યાય (૫)ગ્રંથાલય કાર્ય
- (૫)સેમિનાર (૬)મલ્ટી મીડિયાના ઉપયોગ દ્વારા

સંદર્ભ ગ્રંથો

- (૧) અર્વાચીન ગુજરાતી સાહિત્યની વિકાસરેખા ભાગ – ૩ – ધીરુભાઈ ઠાકર

- (૨)અર્વાચીન ગુજરાતી સાહિત્યની વિકાસરેખા ભાગ – ૩ – ધીરુભાઈ ઠાકર
(૩)અર્વાચીન સાહિત્યસ્વરૂપો – ડા. મોતીભાઈ .એમ. પટેલ દિનકર આચાર્ય
(૪)કલાપીના કાવ્યના આસ્વાદ સંપાદક – પ્રો. ડા. રાજેશ વણકર
(૫)ભાષા પરિચય અને ગુજરાતી ભાષાનું સ્વરૂપ – જયંત કોઠારી
(૬)અરજી અને લેખન કૌશલ – પ્રસાદ બ્રહ્મભટ્ટ
(૭)સત્તર સાહિત્ય સ્વરૂપો – પ્રસાદ બ્રહ્મભટ્ટ
(૮)રૂઢિપ્રયોગો કહેવતો અને છંદ અંલકાર – પ્રસાદભટ્ટ
(૯)વિચાર વિસ્તાર છંદ અંલકાર અને કાવ્યનું રસદર્શન – પ્રતિભા શાહ
(૧૦)ઝવેરચંદ મેઘાણી – લોકસંવેદના સર્જક – સંજય દવે
(૧૧)મેઘાણી સાહિત્ય : વિભિન્ન પરિપ્રેક્ષ્યમાં – બિપિન આશર

Hemchandracharya North Gujrat University ,Patan
 Faculty of Rural study
 Rural Farm Management
 U.G. Level Course
 B.R.S. Semester – 1
 Subject : English (Foundation – II)
 Credit : 4

Total Work Load (Periods in Week)	Marks Internal	Marks Semester	Total Marks	Time
4	30	70	100	2:30 hours

Introduction :

English Language has reserved such an important place in our daily life that it can not be avoided Simply saying, it is a Foreign Language It is no longer the means of more personality development but an essentiality, either in business and Commerce or in education We can not imagine success without English It has widened our path of life in each and every direction. Of course, English language is an equipment rather than goal for we people, especially B.R.S. students, being important the education based on Rural Management. As English language is interconnected with other subjects, perhaps it may not the main door, but it is compulsorily a big window to enter into modern world with a ful fledged flag in our hands.

Objectives of English Teaching:

The object of this course for the first year students of Bachelor of Rural Studies is to develop various skills in understanding their subject taught in this level, their society, and their surroundings. This are also expected to have a live contact with the prompt changes of day to day life This course would enable them to use English language in practical life scientifically.

This course would help the students of year B.R.S. to write, to speak on a subject, to summarize ideas, and to translate the subject into English. The object of this course is also to develop efficiency of modern knowledge into the students coming from the core villages

Syllabus :

Some selected shorts stories :

Unit- 1: Following Lessons

Lesson -1 Nachiketa

Lesson -2 Love, the most Powerful Force

Unit- 2 : Following Lessons

Lesson -3 The Fisherman and Professor

Lesson -4 The Most Precious Picture

Unit- 3 : Following Lessons

Lesson -5 Good For Evil

Lesson -6 The First Christmas.

Unit- 4: Following Essays.

- (1) My Favourite Festival
- (2) The Cricket Match I Have Seen
- (3) A Visit To a village
- (4) My Ambition in My Life
- (5) Pollution
- (5) Importance Of hard Work

Language Work

- Make Adjective
- Make Verbs
- Make Nouns
- Give Opposite @ Give Antonyms.
- Fill in the Blanks.
- Give Similar Words.
- Table
- Match A&B.
- Use the Words in Your Sentence

Methods for Teaching English

- Class Room Teaching
- Audio Cassettes Programs For Listening Better English
- Debate Discussion
- Assignments
- Reading For Papers
- Weekly Test
- Use of Charts , Exhibition
- By conducting tour and Quiz Programs

Teaching Method

- (1) Lecture Method
- (2) Discussion
- (3) questionnaire
- (4) Assignment
- (5) Exhibition

Methods For Evolution:

Weekly Test: Oral & Written
Emphasizing On : Spoken English
Memory Power : Practical and Theoretical Work

Tool for Evaluations:

(1) Charts (2) Maps (3) Language Laboratory with Equipment
(4) Audio , Video , Cassettes . (5) C.D. (6) Television Set

Reference Book :

1. Practical English Grammar : Thomson & Marliut
2. Remedial English Grammar : F.T Woods
3. Patten and Usage in English : Homby
4. Living English Structure : W .Allen
5. Organized Writing : V Saraswathi
6. Guided Comprehension and Summary : B Bloomfield
7. Fun With Grammar Book A,B and 1 to 6 Agrawal
8. Bright English Grammar
9. English Handika , English Technika ,English Pathmala Book 1 to 5 :
Mohan Panchal
10. Vikas English Grammar

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ

ગ્રામવિદ્યા શાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ

સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસક્રમ

B.R.S. Semester -01

વિષય:- જમીન વિજ્ઞાન અને ખાતર વ્યવસ્થાપન

(SoiL Science and Fertilizer Management Paper No : Core -1 Credit-05)

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગો	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર કુલ	કુલ ગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
સૈધ્ધાંતિક - ૪	૨૦	૫૦	૭૦	૨ કલાક
પ્રાયોગિક -૨	૧૦	૨૦	૩૦	
કુલ - ૬	૩૦	૭૦	૧૦૦	

પ્રસ્તાવના :

ખેતીમાં જમીન મુખ્ય ઉત્પાદન અંગ છે. સારા પાક ઉત્પાદન માટે જમીનનું ઊંડાણથી મહત્વ સમજવાની અને તેની યોગ્યતા માવજત કરવી જરૂરી છે. જમીન અને તેની ઉપર ઉગાડવામાં આવતા પાકો વચ્ચે રહેલો સંબંધ યથાર્થ રીતે સમજવાથી યોગ્ય જમીન વ્યવસ્થાની દિશામાં આગળ વધી શકાય છે. આ વિષય સાધારણ સરળ જણાય છે., પરંતુ તે ઘણો ગૂંચવણ ભરેલો પણ સાબિત થયેલો છે. જમીન વિજ્ઞાન સમજવા જમીન રસાયણશાસ્ત્ર, જમીન ભૌતિકશાસ્ત્ર, જમીન જીવાણુશાસ્ત્ર, છોડ દેહધાર્મિક વિજ્ઞાન વગેરે વિષયોનું જ્ઞાન સમજવું પણ જરૂરી છે. જમીનની ફળદ્રવતા અને ઉત્પાદન જાળવવા જુદા જુદા પ્રકારના ખાતરોનું મહત્વ સમજવું ખૂબ જરૂરી છે. ખેતીના વિકાસ માટે જમીન વિજ્ઞાન અને ખાતર વ્યવસ્થાપન નું જ્ઞાન બહુજ ઉપયોગી છે. ' હાઈડ્રોપોનિક્સ ' જેવી જમીન વિના ઉત્પન્ન લેવાની વ્યવસ્થા વિકસી હોવા છતાં જમીનનું સંપૂર્ણ સ્થાન લઈ શકે તેમ નથી

હેતુઓ :

- (૧)ખેતીને ઉપયોગી જમીનનું વિજ્ઞાન સમજી, જમીનનું ખેતીમાં મહત્વ સમજે.
- (૨)જમીનની ફળદ્રવતા સાથે ઉત્પાદકતાનો તફાવત સમજે
- (૩)ફળદ્રવતા કેન્દ્રીત જમીન વ્યવસ્થા કેમ કરવી તે શીખે.
- (૪)જમીન માટે સેન્દ્રિય ખાતરોનું મહત્વ સમજે
- (૫)ખાતરોનો ડહાપણ ભર્યો ઉપયોગ કેમ કરવો તે જાણે
- (૬)વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી સેન્દ્રીય ખાતરો તૈયાર કરતાં શીખે
- (૭)જમીનના ભૌતિક અને રાસાયણિક ગુણધર્મો વિશે સમજે કેળવે
- (૮)પાકની ફેરબદલીનું આયોજન તૈયાર કરતાં શીખે
- (૯)જમીન સંરક્ષણના કાર્યોનું નિરિક્ષણ કરે
- (૧૦)ખારી - ભાસ્મિક અને અમ્લીય જમીનોની સુધારણનું વિજ્ઞાન સમજે

અભ્યાસક્રમ :

એકમ : ૧

ખનીજ અને ખડકની વ્યાખ્યા , ખડકોના પ્રકારો
જમીન બનાવતા પરિબળો (ખડકો અને ખનીજોનું અપક્ષપ અને તેના પ્રકારો)
જમીનના ઘટકો અને કાર્યો
જમીનના અગત્યના ભૌતિક ગુણધર્મો જેમાં જમીનનું પોત— રેતી, કાંપ, માટીના ગુણધર્મો
જમીનનો બાંધો — તેના પ્રકારો , જમીનના બાંધાનું ખેતીમાં મહત્વ

એકમ — ૨

જમીનના રાસાયણિક ગુણધર્મો જેમાં જમીનનો પી.એચ.આંક અને ખેતીમાં તેનું મહત્વ તથા
જમીનની આયન વિનિયમ શક્તિ અને ખેતીમાં તેનું મહત્વ
અમ્લ (એસીડીક) જમીન જમીન અમ્લ બનવાનાં કારણો અને સુધારણા
અલ્ક (ક્ષારીય અને ભાસ્મિક) જમીન જમીન અલ્ક બનવાનાં કારણો અને સુધારણા
જમીનના ભેજનું મહત્વ અને તેના પ્રકારો તથા જમીનની ક્ષેત્રક્ષમતા (ભેજધારણ શક્તિ) ની
સમજ
સોઈલ હેલ્થ કાર્ડની સમજ અને તેના લાભ

એકમ —૩ : જમીનની વ્યવસ્થાની સમજ, જમીનનું ધોવાણ અટકાવવાના ઉપાયો (જમીન સંરક્ષણના ઉપાયો)
જમીનની ફળદ્રુપતા અને ઉત્પાદકતાની સમજ અને જમીનની ફળદ્રુપતા વધારવાના ઉપાયો
છોડને આવશ્યક પોષક તત્વોનું નક્કી કરવાના સિધ્ધાંતો
પ્રાથમિક પોષક તત્વો (N.P.K) ના છોડમાં કાર્યો અને ઉણપ

એકમ — ૪ : ખાતર તથા ખાતરોના પ્રકારોની સમજ

સેન્દ્રિય ખાતરોના લાભ તથા મર્યાદાઓ , છાણિયું ખાતર સડવાની ક્રિયાને અસર કરતાં પરિબળો
ઉત્તમ છાણિયું ખાતર બનાવવાની રીત, અન્ય સેન્દ્રિય ખાતરોની માત્ર સમજ
રાસાયણિક ખાતરોની વિશિષ્ટતાઓ (લાભ) અને આડઅસરો (ગેરલાભ) જુદા જુદા રાસાયણિક
ખાતરોના ઉદાહરણો
ખાતરોના કાર્યક્ષમ ઉપયોગ અન. ખાતરો આપવાની પદ્ધતિઓ
જૈવિક ખાતરો ના લાભા-લાભા પ્રકારોની સમજ

પ્રત્યક્ષ કાર્ય (પ્રાયોગિક કાર્ય):

- (૧) ગુજરાત રાજ્યના ખડકો અને ખનીજોની ઓળખ કરવી અને તેની લાક્ષણિકતાઓ જણાવી
- (૨) જમીનના પ્રકારોનો અભ્યાસ કરવો
- (૩) જમીનના ધોવાણના પ્રકાર અને જમીન સંરક્ષણના પગલાંનું નિરિક્ષણ કરવું
(સ્થાનિક કેમ્પસને ધ્યાનમાં રાખીને)
- (૪) જુદા જુદા રાસાયણિક ખાતરોની ઓળખ કરવી
- (૫) જુદા જુદા રાસાયણિક ખાતરોની ઓળખ કરવી
- (૬) પોષકતત્વો પરથી ખાતરોના જથ્થો શોધવાના દાખલાઓ

શિક્ષણ પદ્ધતિ ઓ:

- (૧) વ્યાખ્યાન
- (૨) પ્રયોગ
- (૩) જુથ ચર્ચો
- (૪) નિદર્શન
- (૫) વિડીયો ફિલ્મ

(૬)સ્વાધ્યાય (૭)સ્લાઈડ શો (૮)પર્યટન – મુલાકાત (૯)ચાર્ટ્સ
(૧૦)નમૂના (૧૧)પાવર પોઈન્ટ પ્રેઝન્ટેશન

મૂલ્યાકન પદ્ધતિ :

(૧)લેખિત પરીક્ષા (૨)પ્રાયોગિક પરીક્ષા (૩)મૌખિક પરીક્ષા (૪)સ્વાધ્યાય

સહ અભ્યાસ પ્રવૃત્તિ :

ખાતરના વિવિધ નમૂના એકઠા કરવા, જુદી જુદી જમીનના નમૂના એકઠા કરવા, પાકનિદર્શન કરવું

સંદર્ભ ગ્રંથો

૧. જમીન વિજ્ઞાન – હીરાભાઈ દેસાઈ
૨. જમીન વિજ્ઞાન ભાગ –૧ પંડયા ,હડીયા , મહેતા
૩. ખાતરો અને પાક ઉત્પાદન – ચિમનભાઈ પટેલ
૪. જમીન વિજ્ઞાન અને વ્યવસ્થા – બાબુભાઈ અવરાણી
૫. જમીન વિજ્ઞાન ભાગ –૨ પી.એચ મહેતા
૬. સેન્ટ્રીય ખાતર બાબુભાઈ અવરાણી
૭. ખાતરોની માહિતી અને ખેતી સુધારણા – સોમાભાઈ કે પટેલ
૮. પ્રાયોગિક જમીન વિજ્ઞાન ભાગ –૧ ડા.એચ.સી. મહેતા ડા.પી.એચ.મહેતા
૯. જમીન વિજ્ઞાન અને વ્યવસ્થા – ડા હસમુખ સુથાર

૧૦ Nature and properties of soil 10th ed: N.C.Brudy

11. Text book of soil science : biswas

12. Soils, their formation, classification and distribution : Fitzpatrick

13. Soil Erosion and conservation : Morgan

14. Chemistry of the soil : Firman bear

15. Boifertilizer in Indian agriculture: L. l.somani

16. Introductory soil science : Dilipkumar das

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ

ગ્રામ વિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ

સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસક્રમ

બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧

વિષય :- પશુપાલન અને ડેરી વિજ્ઞાન

(ANIMAL HUSBANDRY & DAIRY SCIENCE)

CORE : 2

CREDIT: - 5

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
(સૈ) ૪	૨૦	૫૦	૭૦	૨ કલાક
(પ્રા) ૨	૧૦	૨૦	૩૦	
કુલ ૬	૩૦	૭૦	૧૦૦	

પ્રસ્તાવના :-

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીના સહારે વિશ્વના દરેક સ્તરે પ્રગતિ થઈ છે. ભારતના ગામડામાં નવા નવા સંશોધનના આધારે ઉત્પાદક બનતા જાય છે. આ અંતરાઈ ગામડાના ખેડુતો અને કઠીન પરિક્ષમ કરનારને અધ્યતન માહિતી પૂરી પાડવા માટે અનેક યુનિવર્સિટી અને કોલેજો છે. પરંતુ આ ગ્રામીણ વ્યવસાયોને લોકભાષામાં સમજ મળી રહે તે માટે ૧૯૫૩ થી ગ્રામવિદ્યાપીઠ અસ્તિત્વમાં આવી છે. આ ઉચ્ચ શિક્ષણની આ ગ્રામવિદ્યાપીઠનો અભ્યાસક્રમ વૈશ્વિક કક્ષાનો તેમાં પણ મલ્ટીડીસીપ્લીનરી છે. આ અભ્યાસક્રમમાં આર્ટ્સ ,કોમર્સ , સાયન્સ , આરોગ્ય ,ઈજનેરીના વિષયોનું જ્ઞાન આપવામાં આવે છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ આપતી મહાવિદ્યાલયોમાં કૃષિ, ગોપાલનના વિષયોનો અભ્યાસક્રમ ચલાવવામાં આવે છે. ખેતીનો પૂરક વ્યવસાય પશુપાલન અને ડેરી દેશમાં ૪ % અને ગુજરાતમાં ૭%ના દરે પ્રગતિ કરી રહ્યો છે. આવા સમયમાં પશુપાલન અને ડેરીવિજ્ઞાન વિષયનું જ્ઞાન વિદ્યાર્થીઓને અને સમાજને ખૂબજ ઉપયોગી બને તેવું છે.

આ વિષયમાં સૈદ્ધાંતિક જ્ઞાન ઉપરાંત પ્રત્યક્ષ કાર્યને ઘણું અનિવાર્ય સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. આ અભ્યાસક્રમનો હેતુ ગામડાને પગભર કરવા માટે વિદ્યાર્થીઓને એવા સક્ષમ બનાવવાનો છે કે જેથી અભ્યાસ પૂર્ણ થયા પછી પશુપાલનનલ વ્યવસાય કરી પોતાની રોજગારી ઉભી કરી સમાજને અને પશુપાલકોને માર્ગદર્શક બને

(૩) અભ્યાસના હેતુઓ :

- (૧) ગામડાના પશુપાલનના પ્રશ્નોનો અભ્યાસ કરે
- (૨) પશુપાલન વ્યવસાયના આધારસ્તંભો પશુવ્યવસ્થા પશુપોષણ પશુસર્વધન પશુચિકિત્સા ડેરીનો અભ્યાસ કરે વ્યવહારમાં અમલીકરણ કરતાં થાય
- (૩) દૂધાળ આદર્શ પશુના લક્ષણો જાણે અને ઓળખે
- (૪) પશુપાલન અને પર્યાવરણનો ટકાઉ વિકાસ સંબંધો સમજે
- (૫) પશુપાલન ક્ષેત્રે થતા નવા સંશોધનોથી વિદ્યાર્થીઓ વાકેફ થાય

(૬)દૂધ અને દુગ્ધપદાર્થોનું મહત્વ સમજી આધુનિક ડેરી ઉદ્યોગ વિશે જ્ઞાન મેળવે

(૭)સઘનચારા ખેતી વિશે જાણકારી મેળવે અને તેનું મહત્વ સમજે

(૮)સફળ અને કોઠાસુઝ ધરાવતા પશુપાલકોનો અભ્યાસ કરવો

એકમ : ૧ પશુપાલનનું મહત્વ અને ગાય ભેંસની વિવિધ ઓલાદો :

- ભારતીય ગાયોની ઓલાદો , વિશેષતાઓ અને વર્ગીકરણ
- ગુજરાતની ગોવંશિય ઓલાદાની વિગતે અભ્યાસ (ગીર , કાંકરેજ , ડાંગી)
- પરદેશી દુધાળ ગાયોની ઓલાદોનો અભ્યાસ
- ભારતીય ભેંસોની ઓલાદોની વિશેષતાઓ – મહત્વ
- ગ્રામવિકાસમાં પશુપાલનનું મહત્વ

એકમ : ૨ પશુપોષણ અને પશુ સંવર્ધન

- પશુ પોષણની વ્યાખ્યા અને દુધના વ્યવસાયમાં પશુ પોષણનું મહત્વ
- પશુને ખોરાક ખવડાવતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો
- સઘન ચારા ખેતીની વ્યાખ્યા અને તેનું મહત્વ
- વાગોળતા પશુના ખોરાકના ધારણો અને ખોરાકની ગણતરી
- વાગોળતા પશુનું પાચનતંત્ર તેની રચના અને ક્રિયાઓ
- પશુસંવર્ધન એટલે શું ? ગામડાની સુખાકારીમાં પશુસંવર્ધનનું મહત્વ
- પશુ પ્રજનનતંત્ર નર માદાના પ્રજનન પંત્રનો સામાન્ય પરિચય
- માદાનું ઋતુમાં આવવું તેના બ્રહ્મ અને આંતરીક લક્ષણો , ફળવાનો આદર્શ સમય

એકમ : ૩ પશુચિકિત્સા અને વ્યવસ્થા :

- પશુ પ્રાથમિક સારવારની વ્યાખ્યા અને ગામડાના પશુ આરોગ્યમાં પ્રાથમિક સારવારનું મહત્વ
- પશુઓને સાજુ સાડુ રાખવામાં વ્યવસ્થા કે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો
- ગામણ અને તાજી વિવાયેલ માદાની માવજત
- વાગોળતા પશુના ખોરાકના ધારણો અને ખોરાકની ગણતરી
- નવજાત વાછરુની માવજત અને ખીરુ પીવડાવવું

એકમ : ૪ દૂધનું મહત્વ :

- દૂધની વ્યાખ્યા અને માનવ ખોરાકમાં દૂધની બનાવટોનું મહત્વ
- ગુજરાતમાં સહકારી ડેરી ઉદ્યોગ અને તેની વેચાણ વ્યવસ્થા
- દૂધની વિવિધ બનાવટો (દહી , છાશ , માખણ , ઘી , માવો)

પ્રત્યક્ષ કાર્યો : (પ્રાયોગીક કાર્ય)

- (૧)સંસ્થાની ગૌશાળાના મકાનોની રચનાનો અભ્યાસ કરવો
- (૨)આજુબાજુના સફળ પશુપાલકોની મુલાકાત લેવી
- (૩)બિમાર પશુની ઓળખ કરવી
- (૪)તંદુરસ્ત પશુના લક્ષણોની ઓળખ કરવી
- (૫)પશુ પ્રાથમિક સારવારમાં વપરાતી દવાઓનો પરિચય અને ઉપયોગ

- (૬)વિયાણ વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની બાબતો
- (૭)દૂધ ઉત્પાદક સહકારી મંડળીની પ્રયત્ન મુલાકાત લેવી
- (૮)કૃત્રિમ બીજદાન પદ્ધતિથી માદાને ગાભણ કરતાં નિહાળવવું
- (૯)મહેસાણી ભેંસના લક્ષણો પરથી ઓળખ કરવી
- (૧૦)સ્વચ્છ દૂધ પેદા કરવાના માર્ગો
- (૧૧)ગૌશાળાની ચારા ખેતીમાં વવાતા ઘાસચારાના પાકોનો પત્યક્ષ અભ્યાસ કરવો

શિક્ષણ પદ્ધતિઓ :

- (૧) વ્યાખ્યાન (૨)સ્વાધ્યાય (૩)પ્રશ્નોત્તરી (૪)પ્રયોગ (૫)પ્રદર્શન
- (૬)ચાટર્સ (૭)જુથચર્ચો (૮)મુલાકાત(પર્યટન) (૯)પ્રવાસ (૧૦)શિબિર
- (૧૧)મોડલ

મુલ્યાંકન પદ્ધતિઓ :

- (૧)પરીક્ષા પ્રવિધિ (૨)સ્વાધ્યાય / પ્રેજેન્ટેશન (૩)પ્રેક્ટીકલ (૪)નિદર્શન

સહઅભ્યાસ પ્રવૃત્તિઓ :

- (૧) ગૌશાળાના દૈનિક કાર્યમાં વિદ્યાર્થીઓને જોડવા (શ્રમ કાર્ય , ગૃહકાર્ય)
- (૨)દૂધની બનાવટોનો અભ્યાસ
- (૩)સફળ પશુપાલનની મુલાકાત

સંદર્ભ ગ્રંથો :

ક્રમ	પુસ્તકનું નામ	લેખક
૧	વ્યવહારુ ગોપાલક	કૃષ્ણલાલ શુક્લ
૨	પશુ ચિકિત્સાહના મૂળતત્વો	ન.ખ. બુચ
૩	પશુમાદા રોગો અને પ્રસુતિ વિજ્ઞાન ભાગ ૧૨૩	ડૉ એસ.બી. કોડાગલી
૪	પશુ સંવર્ધન	પ્રો ડૉ આર.કે. શુક્લ
૫	પશુપાલન	ડૉ અરૂણ દવે
૬	આધુનિક નફાકરાક પશુપાલન	ડૉ પી.કે પ્રધાન અને સાથીઓ
૭	ડેરી વિજ્ઞાન	ડૉ બુચ
૮	દૂધ અને દૂધની બનાવટો	ડૉ બી.એન પટેલ
૯	ચારા ખેતી	કૃષ્ણલાલ શુક્લ

હિન્દી

ક્રમ	પુસ્તકનું નામ	લેખક
૧	પશુધન પ્રબંધ	ડૉ સમજીત શર્મા
૨	પશુઓકા ઈલાજ	ગુપ્ત

૩	ફાર્મ પશુ પ્રજનન	રાઈસ
૪	ભેંસ પાલન	ડૉ એસ.પી. ચોપડા
૫	ચારદાની પ્રાદ્યોગિકી	ડૉ ડી.જી. નાયક
૬	પશુરોગ લાક્ષણિકતા ઓષધિ વિજ્ઞાન	ડૉ સુરજ પાલ

English

No	Name of the Book	Author Name
1	Handbook of Animal Husbandry	I.C.A.R. Delhi
2	A Textbook of Animal Husbandry	Dr G.C. Benarjee
3	Milk and Mill	C.H. Eckless
4	Manual on crossbred cows	Dr P.A.Deore
5	DairyCattle:Principals, Problems,Profits	Donald L. Bath
6	Dairy Management in india	C. Madam Mohan
7	Manual on Buffaloes	Dr M.R.Bhosrekar BAIFPublication
8	Semen Production and Artificial	Dr M.R.Bhosrekar BAIFPublication Insemination
9	Artificial Insemination and Dairy cattle Management	Dr Y.P. Phadnis & Others ,BAIFPublication Insemination

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ

ગ્રામ વિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ

સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસક્રમ

બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧

વિષય :- અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો : ૧

(પ્રારંભિક અર્થશાસ્ત્ર)

(ઈલેક્ટીવ :-૧) ક્રેડીટ : ૩

માળખું:

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૩	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

પ્રસ્તાવના :-

જ્ઞાનનો પિંડ અખડ રહેતા રહેતા અનેક વિષયોમાં વિભાજીત થયો છે. સમાજશાસ્ત્ર તરીકે અર્થશાસ્ત્ર એક માનવજીવન સાથે સંકળાયેલ વિષય તરીકે અસ્તિત્વમાં આવ્યો છે. ગ્રામવિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થી આર્થિક માનવ તરીકે જીવન વ્યવસ્થામાં સમાજ વ્યવસ્થામાં કેવી રીતે ગોઠવે તે માટે અર્થશાસ્ત્ર વિષય લક્ષી આર્થિક પ્રશ્નો સમજી શકે અને તેને ઉકેલે તે ભાવનાથી તેમજ ગ્રામીણ અભ્યાસમાં અર્થશાસ્ત્ર પાયાની કડી તરીકે મદદરૂપ થાય તેથી આ વિષય ભણાવવામાં આવે છે.

હેતુઓ :-

- (૧)આધુનિક માનવ એ આર્થિક માનવ છે. તે દ્રષ્ટિએ વિદ્યાર્થીનો આર્થિક બાબતોનું જ્ઞાન મળે છે.
- (૨)અર્થશાસ્ત્રનો મર્મ અને હેતુઓ અને સમાજ કે તેનું અનુસંધાન કઈ રીતે છે. તેનો ખ્યાલ મેળવે છે.
- (૩)અર્થશાસ્ત્રની ઉપયોગિતા સમાજ સરકાર અને વ્યક્તિ કઈ રીતે છે. તેનું જ્ઞાન મેળવે
- (૪)આર્થિક વ્યવસ્થાનું માળખું કઈ રીતે ઘડાય છે. તેની સમજ મેળવે.
- (૫)બેન્ક બજાર નાણાંનો ખ્યાલ ભાવવધારા ઘટાડાના કારણો સમજે.
- (૬)સરકારી આર્થિક નિતિ અને ઉદ્દેશોથી જાણકારી મેળવો .

અભ્યાસક્રમ :

એકમ – ૧ અર્થશાસ્ત્રના પ્રારંભિક ખ્યાલો.

અર્થશાસ્ત્રની વ્યાખ્યા , આધુનિક અર્થશાસ્ત્રીઓએ આપેલ વ્યાખ્યાઓ

માનવજરૂરિયાતના લક્ષણો માનવ જરૂરિયાતનું વર્ગીકરણ

માંગનો અર્થ માગનો નિયમ

પુરવઠાનો અર્થ પુરવઠાનો નિયમ

એકમ –૨ ઉત્પાદનના સાધનો .

ઉત્પાદન એટલે શું? સાધનો

ભુમિનો અર્થ અને ભુમિના લક્ષણો

મૂડીની વ્યાખ્યા અને મૂડીનાલક્ષણો
શ્રમ એટલે શું ? શ્રમની ખાસિયતો
નિયોજક એટલે શું ? નિયોજકના કાર્યો

એકમ –૩ શ્રમ વિભાજન નાણું

સાટા પદ્ધતિ – વસ્તુ વિનિયમ પ્રથા ગેરલાભ
નાણાંની વ્યાખ્યાઓ –નાણાંના કાર્યો

ભારતમાં ધાતુનાણા અને કાગદીનાણા બહાર પાડવાની વિવિધ પદ્ધતિઓ

એકમ – ૪ કુગાવાની વ્યાખ્યાઓ, કુગાવાના કારણો, યુદ્ધ ખર્ચ, આર્થિક વિકાસ, કુદરતી આફતો, વસ્તી વધારો, વધેલ ખર્ચ સામે આવક વધારવાનો પ્રયત્ન, કુગાવાની અસરો, ધનિક વધુ ધનિક, શ્રમિક વેતન મેળવનાર વર્ગ, લેણ દેણ તુલા, આવક અને સંપત્તિ, સરકારની આવક, બચત અને મુડી રોકાણ

શિક્ષણની પદ્ધતિઓ :

(૧) વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ (૨) જુથચર્ચો (૩) મુલાકાત (૪) સર્વક્ષણ
(૫) પ્રત્યક્ષ કાર્યપદ્ધતિ (૬) સ્વાધ્યાય પદ્ધતિ (૭) નિરીક્ષણ પદ્ધતિ (૮) અવલોકન પદ્ધતિ

સંદર્ભ ગ્રંથો :

- આધુનિક અર્થશાસ્ત્ર – બબાભાઈ એસ પટેલ
- અર્થશાસ્ત્ર પ્રવેશ – બબાભાઈ એસ પટેલ
- નાણાં બેંકિંગ પ્રિં. આર. જોષી
- નાણાં બેંકિંગ ડૉ મહેશ જોષી
- અર્થશાસ્ત્ર પરિચય રાકેશભાઈ શાહ
- અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો ડૉ ગાંધી યુનિ. અમદાવાદ
- નાણાં અને જાહેર અર્થશાસ્ત્ર પ્રકાશ રાવલ રાવલપ્રકાશન પાટણ
- પ્રાંરભિક અર્થશાસ્ત્ર પ્રકાશ રાવલ રાવલપ્રકાશન પાટણ
- I Introduction To Economics Principles : A.N. Agrawal
- An introduction Economics Auster Vera

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ
ગ્રામ વિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ
સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસક્રમ
બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧
વિષય :- સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન – ૧ (ઈલેક્ટીવ :૧)
ક્રેડીટ : ૩

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૩	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

પ્રસ્તાવના :

સમાજમાં વ્યક્તિનો અભ્યાસ કરતા વિજ્ઞાનને સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. કારણ કે બધા સામાજીક મનોવિજ્ઞાનમાં માત્ર સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન જ એવું વિજ્ઞાન છે કે પ્રાથમિક રીતે વ્યક્તિના વર્તનનો અભ્યાસ કરે છે. સમાજશાસ્ત્ર સમાજનો અભ્યાસ કરે છે. જ્યારે સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન સમાજના વ્યક્તિનો અભ્યાસ કરે છે. આથી સમાજશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓને સમાજમાં વ્યક્તિનો અભ્યાસ કરતા સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન આવશ્યક બને છે. સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાનના અભ્યાસ દ્વારા વિદ્યાર્થી વ્યક્તિ અને સમાજ વિશેની સાચી સમજ મેળવતો થાય . વ્યક્તિ અને સમાજ વચ્ચેનો સંબંધો સમજતો થાય .સામાજીક પરિવર્તનનો સમજતો થાય અને જનમત ઘડતરમાં તે ઉપયોગી બને તેમજ વર્તનને સમજતો થાય તેજો અભિગમ રહેલો છે.

હેતુઓ :

૧. વિદ્યાર્થી સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાનના કાર્યક્ષેત્ર, સ્વરૂપ અને મહત્વને જાણે.
૨. વિદ્યાર્થી સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાનનું જુદી જુદી પદ્ધતિને જાણે.
૩. સામાજીક પ્રત્યક્ષીકરણમાં સ્વ. ખ્યાલ, સ્વ. આદર , પ્રસ્તુતિ , સામાજીક બોધન વગેરે સમજે
૪. જુથની રચના, અને તેનું સ્વરૂપ અને કાર્યો સમજતો થાય
૫. ટોળુ તેના પ્રકારો અને તેની અસરોને સમજે

એકમ – ૧ સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન નો પરિચય :

સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાનની વ્યાખ્યા અને સમજૂતી
 સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાનું સ્વરૂપ
 સામાજિક અને બોધાત્મક પ્રક્રિયાઓનો વૈજ્ઞાનિક અભ્યાસ
 સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાનનું અભ્યાસક્ષેત્ર
 ભારતના સંદર્ભમાં સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન પ્રયોજન

એકમ – ૨ સમાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાનની પદ્ધતિઓ :

પ્રયોગ પદ્ધતિઓ
 ક્ષેત્ર વિરૂધ્ધ પ્રાયોગિક પરિવેશ

માહિતી એકત્રીકરણની પદ્ધતિઓ

સ્વ અહેવાલ

સહ સંબંધલક્ષી સંશોધનો

એકમ – ૩ સામાજીક પ્રત્યક્ષીકરણ અને સામાજીક બોધન

સામાજીક પ્રત્યક્ષીકરણ

સ્વ.ખ્યાલ,

સ્વ. આદર

સ્વ પ્રસ્તુતિકરણ

સામાજીક બોધન

સામાજીક બોધનમાં ભુલોના સ્ત્રોતો

નિષેધક જુકાવ – આશાવાદી જુકાવ

અતિશય વિચાર પ્રતિતત્ત્વાત્મક ચિંતન

ચમત્કારીક વિચારણા

વિચાર નિરોધ

એકમ – ૪ જુથપ્રક્રિયાઓ અને ટોળું :

જુથની વ્યાખ્યા અને સમજૂતી

જુથનું સ્વરૂપ

જુથના કાર્યો

સત્તા પ્રત્યે આજ્ઞાકિંતતા

ટોળું વ્યાખ્યા અને પ્રકારો

શિક્ષણની પદ્ધતિઓ :

(૧)વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ (૨)જુથચર્ચો (૩)મુલાકાત (૪)સર્વક્ષણ

(૫)પ્રત્યક્ષ કાર્યપદ્ધતિ (૬)સ્વાધ્યાય પદ્ધતિ (૭)નિરીક્ષણ પદ્ધતિ(૮)અવલોકન પદ્ધતિ

સંદર્ભ ગ્રંથો :

- ❖ સામાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન – ભાવનગર યુનિ.
- ❖ સામાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન – યુનિ. ગ્રંથ નિમાર્ણ બોર્ડ
- ❖ સામાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન – અનડા બુક ડેપો
- ❖ સામાજલક્ષી મનોવિજ્ઞાન – બી.એસ. શાહ પ્રકાશન અમદાવાદ
- ❖ સામાજીક મનોવિજ્ઞાન – વી.એસ. વણીકર
- ❖ સામાજમાં વ્યક્તિ – પ્રો. એ.જી. શાહ પ્રો. જે.કે. દવે.

- ❖ Social Psychology An Interdisciplinary Approach -Bonner Herbert
- ❖ Handbook Of Social Psychology-Kimball Young
- ❖ Social Psychology Katz And Shannck
- ❖ Theory And Problem Of Social Psychology-Kerch And Crutchfield
- ❖ An Introduction To Social Psychology-Kuppuswamy b.

- ❖ Elements Of Social Psychology Kuppuswamy S
- ❖ Social Psychology-New Comb
- ❖ SocialPsychology-OttoKleinberg Psychology Sergeant And Williamson
- ❖ Social Psychology – Sargent and Williamson
- ❖ Social Psychology-Adinarayan S.P
- ❖ Social Psychology-Akolkar V.V
- ❖ An Outline Of Social Psychology-Sherif And Sher
- ❖ What Is Sociology-Alex inkletes

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ

ગ્રામ વિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ

સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસ ક્રમ

બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧

વિષય :- ગ્રામવિકાસ –૧ (ઇલેક્ટીવ –૧)

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૩	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

પ્રસ્તાવના :-

ગ્રામવિકાસએ સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે. ભલે તે દેશ વિકસિત હોય અલ્પ વિકસિત હોય કે પછાત હોય વિકાસ કોઈપણ રાષ્ટ્રમાટે જરૂરી હોય છે. સંસ્થાઓ અને સરકાર દ્વારા વિકાસના સતત પ્રયત્ન થતા હોય છે. ગ્રામવિકાસનો પુનરુત્થાન કેટલાંક સફળ પ્રયોગો પણ થયા છે. તો ક્ષતિ રહી જવા પામી છે. પરિણામે ગ્રામવિકાસનો લાભ ગ્રામીણ ગરીબો સુધી પહોંચ્યો નથી. તો ગામ લોકોની હાલની જરૂરિયાત તેઓના જીવન ધોરણને સુધારવાની નહીં પણ તેઓની પર્યાવરણને પણ સુધારવાની છે. ટૂંકમાં ગામડાનો આખો પોત – ઘાટનો વિકાસ કરવાની જરૂર છે. જરૂરી અન્ન, વસ્ત્ર, આવાસ, શિક્ષણ અને પર્યાવરણીય બાબતોનો સમાવેર થવો જોઈએ. તો ગ્રામવિકાસએ ખૂબજ અગત્યનું પરિબળ છે.

હેતુઓ :-

- (૧)વિદ્યાર્થીઓ આ વિષય સાથે દ્વારા રાષ્ટ્રીય વિકાસના પરિબળોને સમજે.
- (૨)રાષ્ટ્રીય વિકાસમાં ગ્રામવિકાસનું મહત્વ વિદ્યાર્થીઓ સમજે.
- (૩)ભૂતકાળમાં ગ્રામવિકાસ માટે થયેલા પ્રયત્નોથી વિદ્યાર્થીઓ વાકેફ થાય
- (૪)વર્તમાન ગ્રામવિકાસની ના કાર્યક્રમોને વિદ્યાર્થીઓ સમજે
- (૫)સર્વાંગી ગ્રામવિકાસની પ્રક્રિયાથી વિદ્યાર્થીઓ વાકેફ થાય
- (૬)ગ્રામવિકાસ પ્રશ્નોથી વિદ્યાર્થીઓ વાકેફ થાય અને ઉકેલોની સમજ કેળવે

અભ્યાસક્રમ:

એકમ ૧ : ગ્રામવિકાસનો પરિચય:

ગ્રામવિકાસનો અર્થ અને પરિચય, વિકાસના ખ્યાલો અને વિચારો, ભારતમાં ગ્રામવિકાસનું મહત્વ, ગ્રામવિકાસમાં અવરોધક પરિબળ- સમસ્યાઓ

એકમ – ૨: ગ્રામવિકાસની પ્રક્રિયા :

ગ્રામવિકાસની પ્રવૃત્તિના ક્રમિક પગથિયા, ગ્રામવિકાસના કાર્યક્રમો દ્વારા આવેલ ગ્રામીણ પરિવર્તન, ગ્રામવિકાસના ખ્યાલો (ગાંધીજીના), ગ્રામવિકાસના માપદંડો

એકમ – ૩: ગ્રામવિકાસથી ખેતી અને પશુપાલન :

ગ્રામવિકાસમાં ખેતી અને પશુપાલનનું મહત્વ, ગ્રામવિકાસમાં ખેતી અને પશુપાલનના પ્રશ્નો અને ઉકેલ, ગ્રામવિકાસમાં કૃષિ અને ટેકનોલોજીનો ફાળો, ગ્રામવિકાસમાં ડેરી ઉદ્યોગનો ફાળો

એકમ – ૪ : ગ્રામવિકાસ વ્યવસ્થાપન :

ગુજરાત સરકારનું ગ્રામવિકાસમાં વહીવટી માળખું

ગ્રામવિકાસના પાયાના કાર્યકરોની ભુમિકા

ગ્રામવિકાસમાં સ્થાનિક સંસ્થાની ભુમિકા

ગ્રામવિકાસની યોજનાઓ :— મિશન મંગલમ , આત્મા અને શિક્ષણની યોજનાઓ

સંદર્ભ ગ્રંથો:

- આત્મા પ્રોજેક્ટ માર્ગદર્શિકા – સરકારી માર્ગદર્શન પુસ્તિકા
- મિશન મંગલમ માર્ગદર્શિકા – સરકારી માર્ગદર્શન પુસ્તિકા
- ગ્રામસ્વવિકાસ – લેખક : બાબુભાઈ અવરાણી
- લોક સહયોગથી વિકાસભણી : સંપાદક : મનસુખ સલ્લા
- ગુજરાતના વિકાસના નકશા : લે. ડા. કિરીટ સેલત
- ભારતમાં ગ્રામવિકાસ – લેખક : બાબુભાઈ અવરાણી
- ગ્રામવિકાસનો માર્ગ : લે. રાજેન્દ્ર દવે
- આધુનિક ભારતમાં સામાજિક પરિવર્તન :— લે. એ.જી. શાહ અને જે.કે. દવે

સમઅભ્યાસિક પ્રવૃત્તિ:

- ❖ ગ્રામવિકાસના કાર્યો કરતી સંસ્થાની મુલાકાત લેવી, વ્યાખ્યાન ગોઠવવું.
- ❖ ગ્રામપંચાયતની મુલાકાત ગ્રામવિકાસના સંદર્ભમાં લેવી
- ❖ સહકારી સંસ્થાની મુલાકાત (ગ્રામ કક્ષાએ કાર્ય કરતી)

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ
ગ્રામવિદ્યા શાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ
સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસક્રમ
B.R.S. Semester -01

વિષય:- ભારતીય સમાજનો ઇતિહાસ
ELECTIVE - 2 Credit-04

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગો	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર કુલ	કુલ ગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૦૪	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨ : ૩૦ કલાક

પ્રસ્તાવના :

ભારત ના સાંસ્કૃતિક ગૌરવ અને વારસાના આજના દેશ કાળના સંદર્ભના આત્મસાત કરી વિદ્યાર્થી આજનો અને આવતી કાલનો બૃધિ નિષ્ઠ ભાવનાશીલ સહિષ્ણું વિનય થી નાગરિક અને ભારતીય સંસ્કૃતિના ઉત્તમ વારસાની ખેવના કરતો થાય તેમજ ભારતીય સાંસ્કૃતિક વિવિધતા એકતાની ભાવનાને પૃષ્ઠિ થાય એવી ભાવના આ વિષયના શિક્ષણ પાછળ અભિપ્રેત છે.

હેતુઓ :

- (૧) ગ્રામવિદ્યા શાખાના વિદ્યાર્થી રાષ્ટ્ર તેમજ માનવ સમાજના સંસ્કાર વારસાથી પરિચિત થાય .
- (૨) સમાજ સુધારકો અને વિચારકોના જીવનમાંથી પ્રેરણા પ્રાપ્ત કરે .
- (૩) ઇતિહાસના અભ્યાસથી ભુતકાળના બનાવોમાંથી સમજ મેળવી , ભવિષ્યના યોગ્ય નિર્માણની સૂઝ કેળવે .
- (૪) સર્વધર્મ પ્રત્યે સહિષ્ણુંતા કેળવે .
- (૫) ચારિત્ર ઘડતરની અને નૈતિક મૂલ્યોની ખીલવણી કરે .
- (૬) જાહેર મિલકત તેમજ રાષ્ટ્રીય સંપત્તિનું જતન કરવાની ભાવના કેળવવી .
- (૭) આંતર રાષ્ટ્રીય સમાજ વિશ્વબંધુત્વની ભાવના અને વિશ્વ શાંતિની ચાહના પ્રાપ્ત કરે .
- (૮) રાષ્ટ્રીય એકાત્મકતા અને સર્વધર્મ સમાજરચનાને જાણે .

એકમ ૧ પ્રાચીન સંસ્કૃતિ :

સિંધુખીણના સમાજની વિશેષતાઓ
નગર રચના , સામાજીક , આર્થિક અને ધાર્મિક પરિસ્થિતિ
વૈદિક યુગના સમાજની વિશેષતાઓ
સમાજજીવન, આર્થિક અને ધાર્મિક પરિસ્થિતિ, વેદોનો પરિચય
અનુવૈદિક યુગનું સાહિત્ય
ઉપનિષદોના પરિચય , રામાયણ , મહાભારત ભારતના સામાજીક ઘડતરમાં ફાળો

એકમ –૨ મૌર્યયુગ :

મૌર્યકાલીન ભારત :— મૌર્ય સમાજયની સ્થાપના અને ચંદ્રગુપ્ત મૌર્ય , સમ્રાટ અશોકનું જીવન અને બોધ્ધ ધર્મનો ફેલાવો
ગુપ્તયુગની સાંસ્કૃતિક સિધ્ધિઓ :— ધર્મ , સાહિત્ય , કલા , ગણિત અને વિજ્ઞાનક્ષેત્રે પ્રગતિ
વિશાળ ભારત :— અગ્નિએશિયાના દેશોમાં ભારતીય સંસ્કૃતિનો ફેલાવો

એકમ –૩ રાજપુત યુગ :

રાજપુત યુગની વિશેષતાઓ :— સામાજીક , ધાર્મિક અને સાંસ્કૃતિક
ભારતીય સમાજ ઉપર ભક્તિ આંદોલનો પ્રભાવ
મોગલયુગ સમાજ અને સંસ્કૃતિ મોગલોની નીતિ (અકબર)

એકમ –૪ સુધારણા સદી

૧૯મી સદી દરમ્યાન સામાજીક અને ધાર્મિક સુધારણાની ચળવળ : બ્રહ્મો સમાજ , પ્રાર્થના સમાજ , રામકૃષ્ણ મિશન
ભારતના સામાજીક સુધારાઓમાં ગાંધીજીનું પ્રદાન
આધુનિક શિક્ષણની ભારતીય સમાજ ઉપર અસર

શિક્ષણ પધ્ધતિઓ :—

(૧)વ્યાખ્યાન (૨)પ્રશ્નોત્તરી (૩) જૂથચર્ચો (૪)પર્યટન (૫) સ્વાધ્યાય (૬)ગ્રંથાલયકાર્ય
(૭)પાવર પોઈન્ટ પ્રેઝેન્ટેશન

સંદર્ભગ્રંથો :

- ➔ સમાજ ને વ્યક્તિમતા અને સંસ્કૃતિ ડા - ચંદ્રિકા રાવલ
- ➔ સમાજ શાસ્ત્ર શું છે. - શ્રી પરમાર થોમસભાઈ
- ➔ ભારતીય સંસ્કૃતિ ઝલક - ડા ધર્ય બાબાબદેન વોરા
- ➔ ભારત દર્શન ૧ શ્રી પ્રવિણચંદ્ર પરીખ
- ➔ પ્રાચીન ભારતનો ઇતિહાસ - ધારૈયા ભટ
- ➔ આપણો વારસ અને વૈભવ - શ્રી જવાહરલાલ નહેરૂ
- ➔ ભારતીય સમાજ વ્યવસ્થા - તારાબેન પટેલ
- ➔ આધુનિક ભારતમાં સામાજીક પરિવર્તન - એ.જી. શાહ અને જે.કે દવે
- ➔ રચનાત્મક કાર્યક્રમનું સામાજીક દર્શન - શ્રી રમણલાલ મોદી
- ➔ મોર્યકાળથી ગુપ્તકાળ :- શ્રી રશિકલાલ પરિખ

- ➔ મુઘલકાળ :- શ્રી રશિકલાલ પરીખ
- ➔ રાજપુતનો ઇતિહાસ : ગો .હી. ઓઝા
- ➔ યુગ યુગ ભારત :- બંદુનાથ સરકાર
- ➔ સંસ્કૃતિ કે ચાર અધ્યાય :- રામઘારસિંહ
- ➔ Social change -Moore wellbore
- ➔ social change in India -kuppuwamy B
- ➔ સાહિત્ય અને સમાજ :- શ્રી વિદ્યુત જોષી

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ

ગ્રામવિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ

બી.આર.એસ. સેમ. : ૧

ઈલેક્ટીવ –૨ ક્રેડીટ : ૪

ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્ર

Rural Sociology

માળખું :

અઠવાડીક વર્ગો	આંતરીક ગુણ	યુનિવર્સિટી પરીક્ષા	કુલ ગુણ	પરીક્ષા સમય
૪	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

હેતુ : ૧. ભારતીય ગ્રામિણ સમાજના વિવિધ પાસાઓની જાણકારી મેળવવી.

૨. ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્રનો પરિચય કેળવવો.

૩. ગ્રામિણ સામાજિક સંરચનાનો અભ્યાસ કરવો.

યુનિટ :—૧ ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્ર વ્યાખ્યા સ્વરૂપ અને વિષયક્ષેત્ર

ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્રનો અર્થ, વ્યાખ્યા અને ક્ષેત્રો

ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્રનું મહત્વ

ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્રની ઉત્પત્તિ અને વિકાસ

યુનિટ :— ૨ ગ્રામિણ સમુદાય

ગ્રામિણ સમુદાયનો અર્થ

ગ્રામિણ સમુદાયની વિશેષતાઓ

ગ્રામિણ સમુદાયનું મહત્વ

ગ્રામિણ અને શહેરી સમુદાયનો તફાવત

ગ્રામિણ સમુદાયમાં આવતા પરિવર્તન અને તેના કારણો

યુનિટ :— ૩ પંચાયતી રાજ

પંચાયતી રાજનો અર્થ

પંચાયતી રાજના હેતુ—ઉદ્દેશ્ય

૭૩માં બંધારણીય સુધારા પહેલાનું પંચાયતી રાજ

૭૩મો બંધારણીય સુધારો

૭૩મા બંધારણીય સુધારા બાદ પંચાયતી રાજ

ગુજરાતમાં પંચાયતી રાજનું ત્રીસ્તરીય માળખું.

યુનિટ :— ૪ ગ્રામિણ સામાજિક સંરચના

જજમાની વ્યવસ્થા— અર્થ, વ્યાખ્યા, મહત્વ, લાભાલાભ

પંચાયતી રાજ— અર્થ, વ્યાખ્યા, પંચાયત પ્રથાનો વિકાસ, ત્રિ સ્તરીય પંચાયત વ્યવસ્થા

ગ્રામિણ અર્થ વ્યવસ્થાનું સ્વરૂપ અને ગ્રામિણ લોકોના જીવન નિર્વાહની રીતો

ગ્રામિણ જ્ઞાતિ વ્યવસ્થા—અર્થ સ્વરૂપ, લક્ષણો—લાભાલાભ

સહ અભ્યાસિક પ્રવૃત્તિઓ:

૧. પંચાયતની મુલાકાત લેવી
૨. ગ્રામિણ સામાજિક સંસ્થાઓની મુલાકાત લેવી.
૩. ગામના વડીલો પાસેથી ગામની પારંપરીક પ્રથાઓની સમજ મેળવવી.

શિક્ષણ પદ્ધતિઓ :

૧. વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ	૨.	શૈક્ષણિક પ્રવાસ	૩.	જુથ ચર્ચા
૪. પ્રશ્નોત્તરી પદ્ધતિ	૫.	સ્વાધ્યાય		

મુલ્યાંકન પદ્ધતિ:

૧. લેખિત
૨. મૌખિક

સંદર્ભ ગ્રંથો :

૧. ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્ર : પ્રો. રામેશ્વરલાલ રાયગૃપ્તા , પ્રકાશક : દત્તબંધુ પ્રકાશન અજમેર
૨. ભારતીય ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્ર : એ.આર. દેસાઈ
૩. સમાજશાસ્ત્ર પરિચય : એ.જી. શાહ અને જે.કે. દવે, પ્રકાશક : અનડા પ્રકાશન અમદાવાદ
૪. ગ્રામિણ સમાજશાસ્ત્ર : એ.જી. શાહ અને જે.કે. દવે, પ્રકાશક : અનડા પ્રકાશન અમદાવાદ

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી, પાટણ

ગ્રામવિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ

સ્નાતકકક્ષાનો અભ્યાસક્રમ

બી.આર.એસ. સેમ. : ૧

DISASTER MANAGEMENT

આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

ઈલેક્ટીવ –૨ ક્રેડીટ : ૪

માળખું :

અઠવાડીક વર્ગો	આંતરીક ગુણ	યુનિવર્સિટી પરીક્ષા	કુલ ગુણ	પરીક્ષા સમય
૪	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

- હેતુ :
૧. આપત્તિની સમજૂતિ મેળવી શકાય.
  ૨. આપત્તિ વ્યવસ્થાપનની જાણકારી મેળવી શકાય.
  ૩. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સ્કિલ ડેવલપ કરી શકાય.
  ૪. આપત્તિ વ્યવસ્થાપનમાં યોગદાન આપી શકે તેવા કાર્યકરો તૈયાર કરી શકાય.

યુનિટ : –૧ આપત્તિ અંગેની સમજ

આપત્તિનો અર્થ

આપત્તિના પ્રકારો— કુદરતી આપત્તિઓ, માનવસર્જિત આપત્તિઓ, આકસ્મિક આપત્તિઓ, જૈવિક આપત્તિઓ, આંતકવાદ સંબંધી આપત્તિઓ.

આપત્તિ સમયે માનસિક સ્વાસ્થ્ય

યુનિટ : – ૨ આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

આપત્તિ વ્યવસ્થાપનનો અર્થ –

આપત્તિ વ્યવસ્થાપનની રૂપરેખા અને તબક્કાઓ— પ્રિ ડિઝાસ્ટર—ડિઝાસ્ટર અને પોસ્ટ ડિઝાસ્ટર

આપત્તિ વ્યવસ્થાપનની જરૂરીયાત અને મહત્વ

ગુજરાતમાં આપત્તિ વ્યવસ્થાપનનું માળખું

ભારતમાં આપત્તિ વ્યવસ્થાપનનું માળખું.

યુનિટ : – ૩ કુદરતી આપત્તિઓ અને તેનું વ્યવસ્થાપન

ભુકંપ અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

પુર અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

વાવાઝોડું અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

આગ અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

સુનામી અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

દુષ્કાળ અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

યુનિટ :- ૪ માનવસર્જિત આપત્તિઓ અને તેનું વ્યવસ્થાપન

કોમી રમખાણો અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

અકસ્માતો તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

દારૂ/લઢકાકાંડ અને તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

આતંકવાદ તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

ઈન્ડસ્ટ્રીયલ હેઝાર્ડ તેનું આપત્તિ વ્યવસ્થાપન

સહ અભ્યાસિક પ્રવૃત્તિઓ:

૧. આપત્તિગ્રસ્ત વિસ્તારોની મુલાકાત લેવી

૨. જિલ્લા આપત્તિ વ્યવસ્થાપન કેન્દ્રની મુલાકાત લેવી.

૩. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન તાલીમો ગોઠવવી.

૪. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન અંગે તજજ્ઞોના વ્યાખ્યાન ગોઠવવા.

શિક્ષણ પધ્ધતિઓ :

૧. વ્યાખ્યાન પધ્ધતિ

૨. શૈક્ષણિક પ્રવાસ

૩. જુથ ચર્ચા

૪. પ્રશ્નોત્તરી પધ્ધતિ

૫. પ્રત્યક્ષ તાલીમ

૬. નિદર્શન/પ્રદર્શન

મુલ્યાંકન પધ્ધતિ:

૧. લેખિત

૨. મૌખિક

૩. ચાર્ટ મોડેલ બનાવવા

૪. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન તાલીમ

સંદર્ભ ગ્રંથો :

૧. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન : નરેન્દ્ર કુમાર દિક્ષિત

૨. ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ-સુરક્ષિત લાભની જરૂરીયાત : ડો. જયેશ મેકવાન

૩. આપત્તિ વ્યવસ્થાપન : ગુજરાત સરકાર, માહિતિ વિભાગ

૪. પર્યાવરણ, પારિસ્થિતિકી અને આપત્તિ વ્યવસ્થાપન : સંપાદક : ઈશ્વર પાડવી

૫. પર્યાવરણ અને આપત્તિ વ્યવસ્થાપન - સ્વામી પ્રકાશન

૬. પર્યાવરણ અને ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ- હેમ. ઉ.ગુ. યુનિ. એમ.એન. કોલેજ વિસનગર

૭. પર્યાવરણનો અભ્યાસ -શ્રી ગજાનંદ પ્રકાશન સુરત

૮. પર્યાવરણ અને ભુકંપ ઈજનેરી - દિવ્યા ગોહીલ, અતુલ પ્રકાશન અમદાવાદ

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ
ગ્રામ વિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ
સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસ ક્રમ
બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧
વિષય :- માતૃ અને બાળ સ્વાસ્થ્ય – ૧ (ઈલેક્ટીવ –૩)
ક્રેડીટ :૩

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૩	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

પ્રસ્તાવના :

ગ્રામિણ વિદ્યાશાખાના વિદ્યાર્થીઓ ગ્રામજીવન અને સમાજજીવન અંગેનો અભ્યાસ જરૂરી અને અનિવાર્ય છે. ગ્રામવિદ્યાશાખાના અભ્યાસુઓ માટે સ્વાસ્થ્ય અને તેમાંય ગ્રામિણ મહિલાઓ અને માતાઓ તથા બાળકોની સ્થિતિનો અભ્યાસ આવશ્યક છે. જેનાથી ભવિષ્યમાં આ ક્ષેત્રે કામ કરવાવાળા કાર્યકરો તૈયાર કરી શકાય.

હેતુઓ :-

- (૧) મહિલા સ્વાસ્થ્ય વિશે જાણકારી
- (૨) બાળકોના સ્વાસ્થ્ય વિશે જાણકારી મેળવવી
- (૩) પોષણ યુક્ત બાળકોના ખોરાક વિશે જાણકારી મેળવવી
- (૪) સરકારની વિવિધ યોજનાઓ વિશે જાણકારી મેળવવી

યુનિટ:- ૧ બાળ સ્વાસ્થ્ય

- બાળ સ્વાસ્થ્ય એટલે શું ?
- નવજાત શિશુની સંભાળ
- બાળકોમાં પોષણની સ્થિતિ
- બાળકોને આપવામાં આવતો ખોરાક

યુનિટ :-૨ માતૃ સ્વાસ્થ્ય

- માતૃ સ્વાસ્થ્ય એટલે શું ?
- માતૃ સ્વાસ્થ્યનું મહત્વ
- માતૃ મૃત્યુ દર માતૃ મૃત્યુ દર ઘટાડવાના ઉપાયો

યુનિટ :-૩ રસીકરણ

માતા અને બાળકો માટેની વિવિધ રસીઓ

યુનિટ :-૪ માતા અને બાળ સ્વાસ્થ્ય માટેની યોજનાઓ

સંકલિત બાળ વિકાસ યોજના ના ઉપદેશો કર્તવ્યો સફળતા- નિસ્ફળતાના કારણો

શિક્ષણ પદ્ધતિઓ :

૧. વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ ૨. મૂલાકાત ૩. જુથ ચર્ચા ૪. પ્રશ્નોત્તરી પદ્ધતિ ૫. ચાર્ટસ

મુલ્યાંકન પદ્ધતિ:

૧. લેખિત ૨. મૌખિક

સહ અભ્યાસિક પ્રવૃત્તિઓ : ૧. આંગણવાડીની મૂલાકાત લેવી. ૨. આશા કાર્યકરની મૂલાકાત લેવી.

સંદર્ભગ્રંથ :

(૧) તબીબી સમાજકાર્ય : ડો. મુકેશ પ્રજાપતિ, ડો. જે.ડી. ડામોર

(૨) સામુદાયિક સ્વાસ્થ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ : ડો. આર.એલ. શર્મા

(૩) સ્વાસ્થ્ય મનોવિજ્ઞાન : ડો. અરવિંદ શાહ

(૪) તંદુરસ્તી તમારા હાથમાં : દેવેન્દ્ર વોરા

(૫) તરૂણાવસ્થાના ઉબરે : જેન્ડર રીસોર્સ સેન્ટર અમદાવાદ

(૬) આશા -તાલીમ પુસ્તિકાઓ : સ્વાસ્થ્ય વિભાગ

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ
ગ્રામ વિદ્યાશાખા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ
સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસ ક્રમ
બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧
વિષય :- ગાંધી જીવન દર્શન –૧ (ઈલેક્ટીવ –૩)
ક્રેડીટ :૩

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૩	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

પ્રસ્તાવના :-

ગાંધીજીના જીવન વિષેના તાત્ત્વિક વિચારોને તેમના પોતાના પ્રત્યક્ષ જીવનથી જુદા પાડીને જોઈ સમજી શકાય તેમ નથી. તેમના આદર્શો અને વ્યવહાર એક સિકકાની બે બાજુ જેવા એકબીજાથી અભિન્ન અને એકબીજા સાથે ઓતપ્રોત છે. તેથી ગાંધી વિચાર અને જીવનને સમજવા માટે તેમના વ્યવહારિક જીવનના પરિચયથી શરૂઆત કરવી જોઈએ. તેમનું જીવન તેમના વ્યક્તિત્વ વિકાસને અનુસરતું રહ્યું છે. અને સામી બાજુ તેમના વિચારો અને આદર્શો ઘડાતા વિકસતા છે તે કાળે તેમના પ્રત્યક્ષ જીવનમાં પ્રતિબિંબિત થતા રહ્યા છે. તેથી તેમના જીવન ઘડતરને જોતા જોતાં તેમના વિચારોના મૂળતત્વો પકડતા જવું જોઈએ.

હેતુઓ :-

- (૧) વિદ્યાર્થીઓ ગાંધીજીના જીવન અને કાર્યથી પરિચિત થાય
- (૨) વિદ્યાર્થીના ચારિત્ર્યનું ઘડતર થાય
- (૩) અન્યાય સામે અહિંસક પ્રતિકાર કરતાં શીખે
- (૪) વિદ્યાર્થી સ્વમાની , સ્વાવલંબી અને નિર્ભય બને
- (૫) વિદ્યાર્થીઓમાં સમાજસેવાનો ગુણ વિકસે
- (૬) વિદ્યાર્થીઓમાં નેતૃત્વ શક્તિ ખીલે.

એકમ ૧ આત્મકથા :

આત્મકથા સા. સ્વરૂપ અને વિવિધ વ્યાખ્યાઓ
 આત્મકથાના ઘટકતત્વો
 આત્મકથાનો ઉદ્ભવ અને વિકાસ
 ગાંધીજીવન અને સર્જક વ્યક્તિત્વ

એકમ –૨ ગાંધીજીના બાળપણના જીવનપ્રસંગો :

જન્મ અને બાળપણ ,બાળવિવાહ
ઘણીપણુ ,હાઈસ્કુલ
દુઃખદ પ્રસંગો
ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત
પિતાજીનું મૃત્યુ અને મારી નામોશી
ધર્મની ઝાંખી
વિલાયતની તૈયારી
નાત બહાર

એકમ ૩ ઈંગ્લેન્ડમાં અભ્યાસક્રમકાળ દરમ્યાન :

ઈંગ્લેન્ડમાં બેરિસ્ટરનો અભ્યાસ કરવા જતા પહેલા ગાંધીજીને ભારતમાં પડેલી આર્થિક, સામજીક
અને ધાર્મિક મુશ્કેલીઓ
સત્ય અને વ્યક્તિ અંગે ગાંધીજીના ખ્યાલો
જીવનમાં કરેલા ફેરફાર
ખોરાકમાં પ્રયોગ
સત્યરૂપી ઝેર , ધાર્મિક પરિચય
નારાયણ હેમચંદ્ર વકિલાતની શરૂઆત પ્રથમ કેસ

એકમ ૪ દક્ષિણ આફ્રિકામાં સંઘર્ષ અને વિકાસ :

દ.આ.ની તૈયારી
અનુભવોની વાનગી – પ્રિટોરિયા જતાં
દ.આ. હિન્દીઓને પડતી મુશ્કેલી
ગાંધીજીને થયેલો કેલીનો અનુભવ
અબ્દુલ્લા શેઠનો કેસ
ત્રણ પાઉડનો કર
નાતાલ ઈન્ડિયન કોંગ્રેસ
ફિનિકસ આશ્રમ
ટોલ્સ્ટોય ફાર્મ
ઈન્ડિયન ઓપનિયન

શિક્ષણની પદ્ધતિઓ :

(૧)વ્યાખ્યાનપદ્ધતિ (૨)જુથચર્ચો (૩)મુલાકાત (૪)સર્વક્ષણ (૫)પ્રત્યક્ષકાર્યપદ્ધતિ
(૬)સ્વાધ્યાય પદ્ધતિ (૭)નિરીક્ષણ પદ્ધતિ (૮)અવલોકન પદ્ધતિ (૯)પ્રયટન પદ્ધતિ
(૧૦)મેળાઓ (૧૧)પ્રદર્શન (૧૨)શિબિર(૧૩)ફિલ્મ શો

મૂલ્યાંક પદ્ધતિ :

(૧)સ્વાધ્યાય પદ્ધતિ (૨)જીવનવ્યવહાર પદ્ધતિ (૩)પરીક્ષા પ્રવિધિ

સહઅભ્યાસ પ્રવૃત્તિ :

- (૧) ગાંધીજીની જન્મજયંતિની ઉજવણી
- (૨) ગાંધીજીની પૂણ્યતિથીની ઉજવણી
- (૩) વ્યાખ્યાન , ગ્રામસફાઈ વગેરે
- (૪) રચનાત્મક કાર્ય કરતી સંસ્થાની મુલાકાત પ્રદર્શન તૈયાર કરવા
- (૫) ગાંધી મેળામાં ભાગ લેવો

સંદર્ભ ગ્રંથો

- (૧) આત્મકથા – સત્યના પ્રયોગો : ગાંધીજી
- (૨) રાષ્ટ્રપિતા મહાત્મા ગાંધી : કનૈયાલાલ જોષી
- (૩) ગાંધી ચરિત : ચી.ના. પટેલ
- (૪) ગાંધીજીના પ્રેરકો : દશરથલાલ શાહ
- (૫) મોહન માંથી મહાત્મા : રા.વી. પાઠક
- (૬) મહાત્મા ગાંધી શતાબ્દી ગ્રંથ : સંપા સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન
- (૭) મહાત્મા અને ગાંધી : ચંદ્રકાન્ત બક્ષી
- (૮) ગાંધીની ઘડિયાળ: ગુણવંતશાહ
- (૯) ગાંધીજીના કેટલાંક સ્વાધ્યાય લેખો : નગીનદાસ પારેખ
- (૧૦) ગાંધી જીવન દર્શન : કનૈયાલાલ મુનશી
- (૧૧) ગાંધી વિચાર વિમર્શ : આચાર્ય કૃપલાણી
- (૧૨) ગાંધી એક અધ્યયન : શાંતિલાલ મગનલાલ દેસાઈ
- (૧૩) બહુરૂપી ગાંધી : અનુ .જીતેન્દ્ર દેસાઈ
- (૧૪) ગાંધી નવી પેઢીની નજરે : ગુણવંતશાહ
- (૧૫) ગાંધીજીનું ધર્મ દર્શન : મગનભાઈ જો. પટેલ
- (૧૬) ગાંધીજીનું શિક્ષણ દર્શન: મગનભાઈ જો. પટેલ
- (૧૭) દ.આ.ના સત્યાગ્રહનો ઇતિહાસ : ગાંધીજી

હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી , પાટણ

ગ્રામ વિદ્યાશાળા : રૂરલ ફાર્મ મેનેજમેન્ટ

સ્નાતક કક્ષાનો અભ્યાસ ક્રમ

બી.આર.એસ – સેમેસ્ટર –૧

વિષય :- માનવવિકાસ – ૧ (ઈલેક્ટીવ –૩)

ક્રેડીટ :૩

માળખું :

અઠવાડિક વર્ગ	આંતરીક ગુણ	સેમેસ્ટર ગુણ	કુલગુણ	સેમેસ્ટર પ્રશ્નપત્રનો સમય
૩	૩૦	૭૦	૧૦૦	૨:૩૦ કલાક

હેતુઓ :

૧. વર્તમાન સમયમાં વિકાસના જુદા જુદા આયામો પૈકી માનવવિકાસનો અર્થ, મહત્વ અને આવશ્યકતા સમજાવી
૨. ગ્રામ્ય અર્થકરણના સંદર્ભમાં માનવવિકાસની તિવ્રતાને જણાવી તથા સમજાવી
૩. અંકેદર ભારત તથા ગુજરાતમાં માનવવિકાસનું વર્તમાન ચિત્ર જણાવવું તથા તપાસવું
૪. રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ તથા રાજ્યમાં માનવવિકાસના લક્ષ્યાંકોની પૂરતી અર્થે તથા યોજનાકીય કાર્યક્રમોની સમજ મેળવવી

અભ્યાસક્રમ :

યુનિટ : –૧

વિકાસ અને વૃદ્ધિનો અર્થ, બન્ને વચ્ચેનો તફાવત

વિકાસના બહુચરિત્ર ત્રણ આયામો

(૧) ટકાઉકામ વિકાસ (૨) માનવવિકાસ (૩) સર્વ સમાવિષ્ટ વિકાસ ત્રણેય પારસ્પરિક સંબંધો

યુનિટ : –૨

માનવવિકાસની ઉત્પત્તિનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ, માનવવિકાસના ઘટકતત્વો – માથાદીઠ આવક, જન્મ સમયે અપેક્ષિત આયુષ્ય, અંકેદરે સાક્ષરતા, પ્રોઢ સાક્ષરતા, આરોગ્ય અને અન્ય પ્રાથમિક નિર્દેશકો

યુનિટ : – ૩ માનવવિકાસ આંકની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિઓ, વર્તમાનમાં માનવવિકાસ આંક

યુનિટ : –૪ માનવવિકાસ અહેવાલ, પદ્ધતિ, વિશ્વ તથા ભારતના માનવવિકાસનું એકંદરે ચિત્ર

શિક્ષણ પદ્ધતિઓ :

૧. વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ ૨. મૂલાકાત ૩. જુથ ચર્ચા ૪. પ્રશ્નોત્તરી પદ્ધતિ

મુલ્યાંકન પદ્ધતિ:

૧. લેખિત ૨. મૌખિક

સંદર્ભગ્રંથો :

૧. હ્યુમન ડેવલપમેન્ટ રીપોર્ટ :૨૦૦૪ : શ્રી ઈન્દીરાબેન હિર્વે, દર્શનાબેન મહાદેવિયા

૨. ગુજરાત સોસાયલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ રીપોર્ટ ૨૦૧૩

૩. માનવ સંસાધનનું અર્થશાસ્ત્ર (શિક્ષણ) ડો. બી.કે.ભટ્ટ, પોપ્યુલર પ્રકાશન